

South East Europe
Sustainable Energy
Policy

INVESTIRAJ NA BRZINU, KAJAĆEŠ SE POSLE

Da li se međunarodne finansijske institucije ponašaju kao da pristupni kriterijumi i ogromni gubici energije ne postoje u Jugoistočnoj Evropi?

Sažetak za Srbiju

Na staru zagonetku „Kako pojesti slona?“ odgovor mudrog čoveka je: „Zalogaj, po zalogaj, počevši od repa.“

2 Dekarbonizacija kompletne ekonomije se ne razlikuje previše od mamutskog zadatka koji razmatra zagonetka o slonu: taj proces zahteva jasno određenu početnu tačku i pristup korak po korak, kako bi se prevazišli naizgled nepremostivi izazovi. Iz tog razloga je EU postavila zemljama članicama ciljeve za 2020. godinu, vezane za klimatske promene, a na koje se nadovezuju i već postavljene ciljevi za 2030. i 2050. Ovo će svakako biti veliki izazov za zemlje članice, ali šta je sa onim zemljama zapadnog Balkana koje će najverovatnije morati da zagrizu isti kolač? Bez ozbiljnih priprema za ove zemlje će tako veliki zadatak biti nemoguće savladati, dok će poreski obveznici u regionu i EU morati da izdvoje ogromne količine dodatnog novca kako bi se stvari vratile na ispravnu putanju – ukoliko je to uopšte i moguće uraditi?! Slovenija je u EU ušla 2004, kao prva od svih ex-Yu republika. Hrvatska će to učiniti u julu ove godine, a Crna Gora vodi pregovore. Srbija i Kosovo¹ intenzivno rade na sporazumu koji im dalje može otvoriti prolaz ka članstvu, dok je Makedonija² i dalje u dijalogu oko pridruženja EU. Iz ovoga je jasno da postoji velika mogućnost da se većina zemalja zapadnog Balkana u sledeće dve dekade pridruži EU.

Ovakva dinamika bi mogla da ima realan uticaj na politiku međunarodnih finansijskih institucija (MFI – International Financial Institutions – IFIs) za buduće zemlje članice, posebno u oblasti energetike, u okviru koje bi kao članice morale za cilj imati potpunu dekarbonizaciju energetskog sektora do 2050.

Međutim, do sada su planovi zemalja Zapadnog Balkana³ išli u potpuno drugačijem pravcu. Tako je planirano da čak 43,5 % novih kapaciteta za proizvodnju električne energije radi na uglj, odnosno lignit⁴. Uz to, regionalna energetska strategija Energetske zajednice predviđa povećanje emisija gasova staklene bašte najmanje do 2030. Ako se u regionu bude potrošilo planirano – što je verovatno nerealno – 28,8 milijardi eura na realizaciji ovih planova do 2020⁵, rezultat/ ishod će najverovatnije biti uvećani računi za električnu energiju građana bez značajnijeg planiranog smanjenja prenosnih i distributivnih gubitaka i bez unapređene energetske efikasnosti njihovih domova. Istovremeno mnoga nova štetna i prljava lignitska postrojenja će biti izgrađena, dok će netaknuti ekosistemi biti uništeni zarad proizvodnje nove i neodržive hidroenergije od koje će najveći deo biti izvezen u Evropu. Sve ovo će samo udaljiti region Zapadnog Balkana od EU ciljeva koji se odnose na korišćenje novih obnovljivih izvora energije.

Za MFI-je bi izbor trebalo da bude jednostavan. One su u vlasništvu, ili u delimičnom vlasništvu EU, i u ovom regionu one ulažu novac u buduće zemlje članice. To znači da se EU politika mora slediti. Umesto što razmatraju održivost, sigurnost snabdevanja i dostupnost (energije) kao ciljeve nadmetanja, MFI-je bi morale da finansijski podrže samo one projekte koji su dostigli sva tri cilja zajedno! Prema onome što je u ovom izveštaju prikazano, od 2006. do 2012. godine EBRD,

1 Po UN-u, Kosovo je pod privremenom administracijom UNMIK-a koja je uspostavljena po slovu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti, a u ovoj studiji se govori o toj teritoriji jednostavno kao o Kosovu.

2 Makedonija je zvanično “Bivša jugoslovenska republika Makedonija” a u ovoj studiji će mo na nju referisati kao na Makedoniju

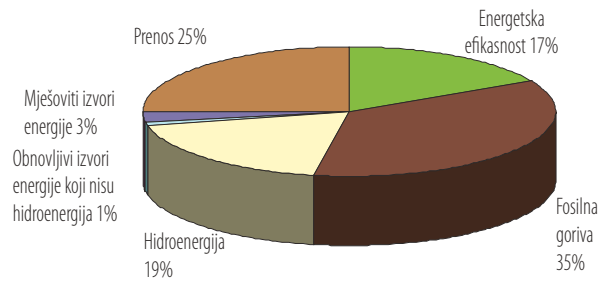
3 Strategija Energetske zajednice za Jugoistočnu Evropu, <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1810178.PDF>

4 Na osnovu strategije Energetske zajednice za Jugoistočnu Evropu, oktobar 2012, <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1810178.PDF>

5 http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Consultation/PECLs

EBRD, Grupa svjetske banke, EIB i EU-IPA Finansiranje energetskog sektora Zapadnog Balkana, 2006–2012

EIB, Svetska banka i EU – IPA su investirali ukupno 1,68 milijardi evra u energetska infrastrukturu na zapadnom Balkanu, od kojih su fosilna goriva bila finansirana sa 32 puta više sredstava nego novi ne-hidro obnovljivi izvori energije, ili preko dva puta više ukoliko dodamo i hidro energiju ostalim obnovljivim izvorima energije. Fosilna goriva su finansirana sa 597,3 miliona što je oko 35% svih finansija za energiju od strane MFI u čitavom regionu, hidro energija je finansirana sa 310.1 miliona eura što je oko 19% a ostali obnovljivi izvori oko 18.5 miliona eura ili oko 1%. Za energetska efikasnost, koja poseduje veliki potencijal za smanjenje energetskog siromaštva u regionu, izdvojeno je samo 17 posto od 288,8 miliona eura, iako je procenjeno da je između 1.000 i 10.000 puta efektivnije sačuvati jedinicu energije nego je proizvesti. Gotovo polovina energetskih kredita EBRD-a (48 posto), najvećeg zajmodavca u regionu, podržava korišćenje fosilnih goriva i sa samo 2% je podržala ulaganja u ne-hidro obnovljive izvore energije. Kada je i finansirano ulaganje u obnovljive izvore, to se sastojalo uglavnom od malih hidroenergetskih projekata sa 23% sredstava.

Među projektima koji su finansirani od strane EIB i EBRD tokom proteklog perioda je i Šoštanj – lignitsko postrojenje u Sloveniji, zemlji koja je članica EU. Obe pomenute banke nisu uzele u obzir da će se kroz ovaj projekat emitovati količina CO₂ dovoljna za ceo slovenački ugljeni / karbonski budžet do 2050. Samim tim je ova zemlja "zaključana" u energiju lignita, sa veoma ograničenom mogućnošću izbora energije u budućnosti. Nastavljanje sa ovakvim investicijama, kao što su i one planirane od strane EBRD-a za Srbiju i Kosovo, ne samo da je u suprotnosti sa energetskim i klimatskim ciljevima EU, već, ako se primeni /primenjuje na ceo region, dovešće do carbon locka,

zamke koju će biti jako skupo ispraviti/ preokrenuti. Sve ove troškove zaključavanja u fosilna goriva će na kraju krajeva snositi građani u regionu i građani EU.

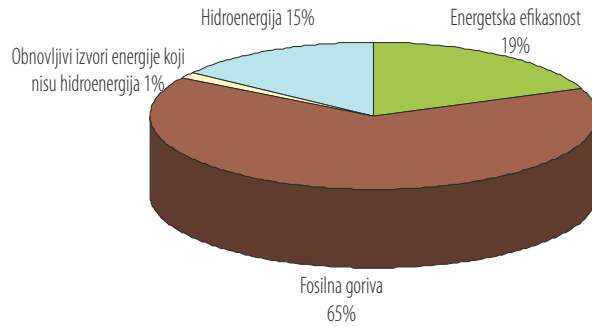
Uloga međunarodnih finansijskih institucija jeste da investiraju u projekte za koje druga sredstva nisu dostupna po povoljnim stopama. Zbog toga ove institucije imaju veoma specifičnu ulogu u podršci novih, društveno-ekološki održivih investicija, osim pukog investiranja u bilo šta što bi vlade ili kompanije predložile.

Imajući u vidu imperativ da se pomogne zemljama u regionu da se usmere ka ciljevima EU za 2020, 2030. i 2050, ovaj izveštaj daje sledeće preporuke za međunarodne finansijske institucije:

- Prekinuti finansiranje projekata zemalja potencijalnih članica koji podrazumevaju korišćenje fosilnih goriva, a naročito uglja, i rapidno povećati udeo ušteda energije, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u njihovom portfoliju
- Energetska efikasnost u stambenom sektoru učiniti prioritetom broj jedan u regionu
- Usvojiti pristup nulte tolerancije za korupciju i kršenje ekoloških standarda, za sve projekte
- Stimulisati diverzifikaciju obnovljivih izvora energije i umanjiti podršku za štetne hidroenergetske projekte, naročito one namenjene za izvoz energije
- Pripremati sredstva i programe za asistenciju zemljama regiona koje žele da dostignu 20% energetske efikasnosti, naročito u slučajevima koji će pomoći u borbi sa energetskim siromaštvom

Ulaganje EBRD-a u energetske sektor u Srbiji, 2006–2012

- Priprema sredstava i programa za ispodzemljama regiona da se založe za rešavanje alarmantno visokih tehničkih i komercijalnih gubitaka u regionalnom energetske sistemu;
- Značajno pojednostaviti uslove objavljivanja finansiranih projekata od strane fondova intermedijarnih banaka da bi bilo potpuno jasno gde završavaju sredstva opredeljena za energetske efikasnost i obnovljive izvore energije.

ni od 4,9 miliona eura) kao i za 3) rehabilitaciju hidro centrala u visini od 52,7 miliona eura, daleko prevaziđena sredstvima za dva velika projekta za fosilna goriva; za veliko gasno stovarište u Banatskom dvoru⁶ te za mašineriju za iskopavanje lignita u kolubarskom lignitskom basenu⁷. Razmera investicija u energetske efikasnost i obnovljive izvore energije će se još više umanjiti ako EBRD obezbedi sredstva u visini od 400 miliona eura za Kolubara B termo centralu.⁸

4

Srbija u žiži interesovanja

Srbija je bila najveći primalac finansiranja od strane EBRD-a u regionu sa 353,9 miliona eura. Svetska banka je sa druge strane igrala ograničenu ulogu finansirajući samo jedan projekat od 28 miliona eura za energetske efikasnost u javnim zgradama. EIB je finansirao tri projekta u vrednosti od 68 miliona eura za merenje potrošnje električne energije, podstanice i energetske efikasnost kroz "Zeleni fond za rast". IPA fondovi su igrali neuobičajenu ulogu obezbeđujući oko 38 miliona eura za poboljšanje ekološkog poboljšanja lignitskih termocentrala. Takva bi se poboljšanja uobičajeno finansirala iz komercijalnih kredita ili sopstvenih sredstava kompanija vlasnica takvih postrojenja što izaziva pitanje da li je takva podrška srpskom električnom monopolu EPS dozvoljena .

Bliži pogled na strukturu finansiranja od strane EBRD-a pokazuje da je količina sredstava obezbeđenih za: 1) energetske efikasnost za mala i srednja preduzeća u visini od 67,3 miliona eura i za merenje potrošnje električne energije u domaćinstvima, 2) za obnovljive izvore energije koji nisu hidroenergetski projekti (većinom biomasa u visi-

EBRD okreće glavu od problema emisija i raseljavanja u Srbiji

Godine 2011. EBRD je obezbedio kredit u visini od 80 miliona eura za ekološko poboljšanje u kolubarskom lignitskom basenu, koje bi trebalo da se ogleda u smanjenju CO₂ emisija koje su posledica spaljivanja lignita u EPS-ovim termocentralama i to obezbeđivanjem uniformnog kvaliteta lignita; u stvarnosti ovaj je kredit jedan u seriji kredita koje je EBRD obezbedio od 2001. za podršku proizvodnji lignita u Kolubari. Daleko od toga da pokuša da obezbedi prelazak na nove obnovljive izvore energije Srbija poslednjih nekoliko godina⁹ proizvodi rekordne količine lignita i struje spaljivanjem istog. Srbija samo od lignita emituje oko 30 miliona tona CO₂ godišnje¹⁰ što je oko ili preko 50% ukupnih emisija. Uprkos ovim podacima i obavezi Srbije da harmonizuje svoju energet-

6 <http://www.ebrd.com/pages/project/psd/2009/40760.shtml>

7 <http://www.ebrd.com/pages/project/psd/2011/41923.shtml>

8 <http://www.ebrd.com/pages/project/psd/2012/43763.shtml>

9 <http://serbia-energy.com/2013/03/bergleute-vom-kolubara-schon-am-jahresanfang-rekord-in-kohlenproduktion/>

10 http://simterm.masfak.ni.ac.rs/proceedings/14-2009/PAPERS_AND_SESSIONS/1-ENERGY_SOURCES_AND_POTENTIALS/I.1.MilislavljivicV.pdf

sku i klimatsku politiku sa agendom dekarbonizacije energetskeg sektora u EU, EBRD je izgleda spreman da finansira Kolubara B lignitsku termo centralu.

Podrška EBRD-a produkciji lignita u Srbiji je počela podrškom hitnim popravkama u EPS-u 2001¹¹ godine, koja je uključivala rehabilitaciju i povećanje kapaciteta termo i hidro centrala u floti EPS-a kao i rekonstrukciju nekih delova transmisionog sistema Srbije. Kao rezultat ovog projekta životni vek EPS-ovih termalnih postrojenja je u mnogim slučajevima produžen za oko 20 godina, ali ipak su daleko od standarda evropske direktive o velikim ložištima prema kojoj bi ova postrojenja morala da budu zatvorena do 2017 godine.¹²

5

EBRD je 2003. finansirao projekat nabavke traka- stih transportera¹³, modernizacije rudarskog me- nadžmenta na lignitskom polju Tamnava zapad sa ciljem povećanja količine lignita iskopanog na tom polju sa 5 na 12 miliona tona lignita go- dišnje.¹⁴ Nedavni izveštaji su pokazali da je iz Tamnave zapad proizvedeno 1.5 miliona tona li- gnita za mesec dana¹⁴ što ovo polje čini najizdaš- nijim poljem u čitavom kolubarskom basenu i predstavlja značajno prebačen nivo proizvodnje u odnosu na planirane količine.

Lignit iz ovog polja je ispod kalorijske vrednosti potrebne za upotrebu u kotlovima EPS-ovih ter- mo centrala i stoga mora da bude poboljšan me- šanjem sa lignitima iz polja C i D¹⁵ u istočnom

delu kopa. EBRD uporno pokušava da zaobiđe procenu uticaja svojih projekata izvan polja u ko- jima finansira opremu i mere, međutim, jasno je da pošto su polja u vlasništvu jedne kompanije, i pošto ligniti iz raznih polja moraju radi upotre- be da budu mešani, uticaji moraju da budu tretirani kumulativno. Iz ovog razloga raseljavanje oko 3.000 žitelja u lokalnim zajednicama istočnog dela (Vreoci, Baroševac, Zeoke, Medoševac) mora biti tretirano skupa sa raseljavanjima u zapadnom delu kopova u naseljima Kalenić, Brgule, Skobalj, Radljevo itd. U zapadnom delu raseljavanje ovih naselja u većem delu još nije započelo i žitelji žive na odstojanjima koja su između 200-500 m, što je protiv nacionalnog standarda o udaljenostima od industrijskih operacija¹⁶ što znači da žitelji praktično svih naselja u kolubarskom basenu žive na opasnom odstojanju i da im je zdravlje ugrože- no.¹⁷ Žitelji ovih naselja su u nemogućem položaju: ne mogu da prodaju svoja imanja, ne smeju da investiraju u popravke ili dogradnje i pri tome ne znaju kada će biti raseljeni. Ove familije moraju biti raseljene što pre ili operacije rudarenja mora- ju biti zaustavljene zbog pukotina koje se javljaju na kućama, sve učestalijih pojava klizišta u istoč- nom ali i u zapadnom delu rudnika koji nastaju zbog vibracija, neplanskih rudarskih operacija i neprimenjivanja svih mera koje moraju biti pri- menjivane. Zbog rada na polju Tamnava zapad, podzemne vode su zagađene, Kalenić nema pit- ku vodu osim iz cisterni koje doprema Kolubara JP, i voda ne može biti upotrebljavana za poljopri- vreau i u domaćinstvima.

11 <http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2001/17829.shtml>

12 <http://www.drustvo-termicara.com/resources/files/153a90d.pdf>

13 <http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2002/27005.shtml>

14 <http://www.ebrd.com/english/pages/project/eia/27005e.pdf> p. 1

14 <http://serbia-energy.com/2013/03/bergleute-vom-kolubara-schon-am-jahresanfang-rekord-in-kohlenproduktion/>, <http://www.rbkolubara.rs/list-kolubara/>

15 http://simterm.masfak.ni.ac.rs/proceedings/14-2009/PAPERS_AND_SESSIONS/1-ENERGY_SOURCES_AND_POTENTIALS/

I.1.MilislavljivicV.pdf p. 3

16 Standard JUS 3.J6 205/1992 I Standard društva organizacija za zaštitu vazduha iz 1987. koji je citiran u strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu kolubarskog rudarskog basena, str. 90

17 Neformalne diskusije sa žiteljima Radljeva su pokazale da u poslednjih 5 godina praktično svako domaćinstvo ima člana obolelog od kancera.

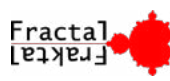

Kolubara, eufemistično nazvana projektom “ekološkog poboljšanja”¹⁹ i odobrena 2011. godine, je zapravo slična projektu EPS II iz 2003. Godine i sastoji se od nabavki:

- rotacionog kopača, trakastih transportera i sistema za uklanjanje otkrivke za polje C
- mašine za otklanjanje otkrivke na polju Tamnava zapad i
- sistema za regulaciju uniformnosti uglja za ceo rudarski basen

Ova oprema bi trebalo da poboljša efikasnost rudarskih operacija na EPS-ovim poljima i da poboljša kvalitet i homogenost lignitske smeše u kotlovima EPS-ovih generacijskih postrojenja. Oprema koja se nabavlja će omogućiti EPS-u da

ispuni planove iz strategije energetike i to da otvori front prema polju E iz pravca polja B+C i polja D i to uz upotrebu opreme koja se upravo nabavlja. Na zapadnom delu oprema upotrebljavana za polje Tamnava zapad će otvoriti front prema polju „Južno polje“. To znači da oprema koju finansira EBRD ima direktan uticaj na sva naselja od Baroševca, Zeoka, Medoševca, Vreoca, preko Brgula, Radljeva, Kalenića itd sa preko 3.000 porodica. Pri tome značajan broj porodica koji je već izmeštan zbog projekta EPS II očekuje još jedno pomeranje bilo zbog projekta Kolubara 2011 ili Kolubara B ili zbog novog projekta koji je na horizontu: polje Radljevo. Vreoci i Baroševac su se već zvanično žalili na ove projekte zbog negativnih uticaja.

Supported by:

